

SOCIOLOGIJA

2 časa sedmično, 70 časova godišnje

UVOD

Iako je sociologija relativno mlada nauka, zainteresovala je ljude. Danas interes raste još više. Problemi i poteškoće koje se pojavljuju u mjestima koja su u razvoju i u razvijenim mjestima, usljed tehničkih i tehnoloških promjena su dovoljni argumenti za značaj izučavanja sociologije.

Sociologija je korisna za svakog učenika, jer omogućava pravilno shvatanje ljudskog društva i fenomena koji se u njemu dešavaju. Omogućava misaonu kreativnost.

Predmet sociologije u srednjoj i višoj školi uči se samo u XI razredu u svim smjerovima gimnazije sa po dva časa sedmično, odnosno 74 časova godišnje.

Plan i program sociologije za XI razred gimnazije sadrži dovoljna saznanja za učenike.

CILJEVI

Preko učenja predmeta sociologije u XI razredu smjerova opšte gimnazije i smjera prirodnih nauka učenici treba da postignu sljedeće ciljeve:

1. Da tokom razrade tema steknu dovoljno znanja o raznim društvenim konceptima;
2. Da shvate globalne i parcijalne tokove ljudskog društva;
3. Da stiču mentalne i zdrave ljudske odnose u praksi;
4. Da su u stanju da identifikuju aktualne negativne pojave u društvu, da ih uklanjaju i pozitivne da usavršavaju;

5. Da razvijaju kognitivne procese u obradi i shavatanju društvenih procesa;
6. Da u društvenim tokovima produbljuju i primjenjuju dobijena znanja.

OPŠTI I SPECIFIČNI OBJEKTIVI

Objektivi za predmet sociologije u XI razredu opšte gimnazije i smjera prirodnih nauka su sljedeći i, gdje učenik treba:

- 1. Da formira naučna znanja o transformaciji ljudskog društva u prošlosti i da otvori put ka današnjem društvenom razvoju**
 - Da formira dovoljna znanja o razvoju sociološkog mišljenja i sociologije kao društvene nauke, kao i o metodologiji istraživanja njenog predmeta.
- 2. Da omogući i integrisanje individue u autentične tokove društvenog razvoja**
 - Da dobije znanja o relaciji pojedinac – grupa – društvo i o drugim društvenim grupama.
- 3. Da tumači društvene fenomene i procese**
 - Da pravilno prosuđuje o društvenim fenomenima i procesima, bez obzira jesu li oni pozitivni ili negativni;
 - Da se društveni fenomeni ne tretiraju i analiziraju samo po jednoj dimenziji već da se tretiraju kao višedimenzionalni fenomeni.
- 4. Shvatanja sociologije će omogućiti distanciranje (odstranjivanje) od ličnih interpretiranja društvenih tokova**
 - Da shvati suštinu (bit), ulogu i značaj društvenih institucija i institucionalnog života.
- 5. Da daje ideje o prevazilaženju društvenih problema i poteškoća**
 - Da pravilno shvati društvene slojeve i konflikte koji se dešavaju u društvu i da u njemu učestvuje na sprečavanju konflikata.
- 6. Da shvati normalne procese savremenog društva**
 - Da shvati da su promjenljivost u kulturi i u drugim formama samosvijesti duševno bogatstvo a ne izvor konflikata.

PROGRAMSKA STRUKTURA

Kategorije	Potkategorije i broj časova	Programski sadržaj (nastavne jedinice)	Očekivani rezultati	Međupredmetne veze
Pojam sociologije i metode izučavanja	Predmet sociologije i metode sociološkog istraživanja 11 časova 14.86%	• Društvene i historijske okolnosti stvaranja sociologije kao nauke • Sociologija - nauka društvene krize • Šta je sociologija • Ime i definicija sociologije, odnosi sociologije sa drugim naukama • Metode ispitivanja i eksperimenata • Metode ankete i intervjua	Učenik treba da bude u stanju da: - opiše događaje u procesu stvaranja sociologije; - zna koji je predmet sociologije i društveno-historijske okolnosti njenog stvaranja; - zna koje su glavne discipline sociologije, razlozi njihovih stvaranja, kao i zašto sociologija ima tijesne veze sa drugim naukama (historijom, ekonomskim naukama, psihologijom); - razlikuje naučna ispitivanja od uobičajenih (vrste ispitivanja, ulogu eksperimenta u sociološkom istraživanju); - zna za svaku metodu, kad je treba upotrijebiti i koja se od njih može koristiti; - zna za prednosti, ali i za nedostatke svake metode pojedinačno;	Historija, Psihologija, Antropologija, Ekonomske, političke i pravne nauke
Historijat mišljenja o društvu Glavni predstavnici sociološkog mišljenja	Razvoj sociološkog mišljenja 5 časova 6.75%	• Platon, Aristotel, Ibn Khalduni • Intelektualne snage i razvoj sociološke teorije iluminizam, Sen Simon, O. Konti, E. Dyrkemi) • Izvori njemačke sociologije (Marks, Veber, Zimal) • Britanska sociologija	- zna koji si mislioci sociologije prije zasnivanja sociologije kao posebne društvene nauke, zatim koje historijske i društvene okolnosti su dovele do rađanja sociologije kao nauke krize; - shvati gdje stoje razlike u načinu objašnjenja društva u raznim vremenima; - zna koji je doprinos svakog sociologa u objašnjenju društva i njegovih fenomena;	Historija, Filozofija, Političke nauke, Književnost, Biologija

		(Spenseri) • Italijanska sociologija (Pareto e Moska) • Začeci američke sociologije (V.G. Samner, Škola Čikaga, R. Park) • Savremene sociološke teorije • Funkcionalizam • Strukturalizam • Savremeni marksizam – teorija konflikta • Socijalna fenomenologija, simbolični interakcionizam • Feministička teorija		
Naučni pojam ljudskog društva	Ljudsko društvo i njegova struktura 17 časova 22.98%	• Ljudsko društvo i njegov nastanak • Rad i podjela rada kao glavni oblik društvenih djelatnosti • Odnosi pojedinac – grupa - društvo • Fenomeni i društveni procesi • Društvene grupe • Klasifikacija društvenih grupa • Porodica i njen razvoj • Funkcije porodice u savremenom društvu • Primitivni oblici društvenih grupa (horde, pol i pleme)	- shvati da je društvo jedan širok totalitet društvenih odnosa i da je društvo prošlo kroz razne faze svojeg razvoja; - zna da je rad samosvjesna aktivnost čovjeka, ciljana i planirana aktivnost i da je izvor njegovog bogatstva; - zna da raspodjele poslova (prirodnih, društvenih i tehničkih) omogućavaju društveni razvoj, da je društvo dovoljno heterogeno i da je sačinjeno od raznovrsnih društvenih grupa, gdje svaka od njih ima svoju značajnost; - zna šta su društveni fenomeni i šta su društveni procesi i kakve su razlike među njima; - zna da u socijalizovanju pojedinca značajnu ulogu ima porodica, društvena sredina, škola,	Historija, Ekonomske i političke nauke, Građansko vaspitanje

		• Nacija • Narod • Negativne pojave u odnosima među narodima	masmedije itd.; - zna da je porodica, kao značajna društvena grupa, tokom razvoja ljudskog društva prošla kroz nekoliko oblika (treba da shvate funkciju porodice, ali i razvode kao prisutnu pojavu); - zna koje su karakteristike nacija kao etničkih grupa; - zna kada i kako se formirao narod kao ljudska zajednica i koje su njegove karakteristike; - zna šta podrazumijevamo pod samoodlučivanjem naroda i šta su minoriteti; - zna koje su pojave i negativne tendencije koje sprečavaju razvoj društvenih odnosa, ne samo kod drugih, već i kod svog naroda;	
Društvena struktura	Društvene institucije 8 časova 10.81%	• Društvene institucije i njihove vrste • Demokracija • Elita • Birokracija • Političke partije • Država – funkcije i podjela vlasti • Tipovi i forme država • Država prava	- shvati funkciju, značaj i poštivanje društvenih i političkih institucija a posebno državnih; - zna da uloga, funkcionisanje i organizovanje političkih partija imaju značaj u političkom životu ljudi i uopšte društva; - shvati šta je država, koje su njene funkcije i kako se dijeli vlast na zakonodavstvo, (izvršno i sudsko); - zna da postoji mnogo tipova i formi država i da svaka od njih ima svoje karakteristike; - zna da za održavanje demokratskog društva treba poštivati i ispunjavati nekoliko uslova (politički pluralizam, poštivanje zakona, slobode i jednaka prava građana);	Političke nauke, Historija, Pravo države, Građansko vaspitanje

Konflikti i društvena neravno-pravnost	Raslojavanje (stratifikacija) 7 časova 9.46%	• Socijalana stratifikacija i mobilizacija • Svojina i društvena sila • Oblici socijalne stratifikacije (robstvo, kaste, redovi i klase)	- upozna ulogu i funkciju svojine u stvaranju društvenih slojeva; - zna da se stratifikacija kao vrsta društvene nejednakosti odlikuje vertikalnom hijerarhijom i odvaja od društvene diferencijacije; - zna da su društvene klase grupe ljudi koje se razlikuju po ekonomskoj nejednakosti; - zna da je tvorac teorije o klasama i klasnim borbama Marks; - zna da je na Marksovu teoriju dao kritiku M.Veber, objašnjavajući i da se ljudi razlikuju po statusu i snazi koju imaju u društvu; - zna da su razlike između kasti i rangova uređene po religioznim ili zakonskim normama i po tome koje su kaste i rangovi bili u konkretnom društvu; - zna da je birokratija jedan društveni sloj, ali treba i da zna za pojave birokratizma; - zna da su društveni konflikti (konfrontacije) među grupama nastajale zbog oprečnih interesa ili radi raznih predrasuda; - zna da postoje vrste društvenih konflikata koje se uvijek ne izražavaju putem sile; - zna da su ratovi grubi i surovi oblici konflikata i koje su njihove vrste;	Historija, Građansko vaspitanje, Političke nauke
Kultura i društvo	Kultura i oblici društvene svijesti 11 časova	• Kultura • Šta je kultura, vrste kulture, subkultura i kontrakultura, znaci, simboli, jezik, norme • Religija i faze historijskog	- shvata da su kultura i društvo uslovljene jedna drugom i da zna šta je kultura i njena društvena funkcija; - zna koje su glavne vrste kulture i šta su subkulture;	Historija, Filozofija, Etika, Pravne nauke, Književnost

Religija Moral i svijest	16.21%	razvoja religije • Vjere monoteista • Društvena funkcija religije • Moral i moralna svijest	- zna šta su religija i stari oblici vjerovanja; - zna koje su monoteističke vjere i koje su njihove zajedničke karakteristike; - shvata da religija ima društveni karakter; - shvata šta su nauka i ideologija i koje su razlike među njima; - zna šta je pravo i da ono predstavlja nivo društvenog i kulturnog razvoja konkretnih društava; - bude u stanju da identifikuje komponente morala i njihov uticaj na društvo;	
Individua i društvo	Sociopatologija 5 časova 6.75%	• Konformizam i otuđenje • Kriminal i kažnjavanje • Sociopatološka ponašanja u društvu (narkomanija, trgovina ljudstvom i korupcija, depresija mladih)	- zna šta je konformizam, izbjegavanje i vrste izbjegavanja društva; - identifikuje kriminal, koji su faktori koji utiču na izvršavanje kriminala, vrste kriminala, kao i kažnjavanja; - shvati kako sociološka i psihološka teorija tumači kriminal; - shvati mnogostrane uzroke i posljedice čovjeka i društva usljed negativnih pojava kao što su: narkomanija, prostitucija i korupcija.	
Problemi savremenog društva, socijalne promjene	Društvo i tehnologija 4 časa	• Utjecaj raznih faktora na razvoj današnjeg savremenog društva • Automatizam (automatizovani pokreti) i urbanizam u okolnostima društvenog razvoja	- zna koje su promjene naglašene u društvu i koji su ih faktori uslovlili; - zna koji su problemi porasta stanovništva u razvijenim mjestima i u mjestima koja su u razvoju i poznaje nekoliko teorija (teorija Maltusa) u vezi sa ovim pitanjem; - zna da automatizam i urbanizam mijenjaju	Historija, Demografija, Političke i ekonomske nauke, Informatika

Umjetnost Funkcionalitet i njegova socijalnost	3 časa	• Integracije • Globalizam • Komunikacije • Ekologija • Vrste i definicije umjetnosti • Stvaralačka i reproduktivna umjetnost • Socijalitet umjetnosti • Faktori koji utječu na umjetnika i umjetničko djelo • Kič	tokove društvenog razvoja; - shvati koje su posljedice sociopatoloških ponašanja u društvu (narkomanija, trgovina ljudstvom i korupcija) - da su u stanju da ih identifikuju i da odbace negativne pojave u svojoj društvenoj sredini; - zna da razne grupe žele i dobijaju najveć i utjecaj putem raznih oblika, a posebno monopolišu korišć enjem sredstava informisanja; - shvati šta je umjetnost i ko je stvara, funkciju i razvoj, kao i ulogu koju je odigrala u društvenom razvoju (koji je utjecaj umjetnosti u modernom društvu - tradicionalna i avangardna umjetnost i dr.);	
---	---------------	--	---	--

Napomena: Nastavniku se tokom godine ostavljaju 2 časa na raspolaganje. Za vrijeme ovih časova mogu se tretirati aktuelne teme koji su od opšteg društvenog karaktera.

METODOLOŠKA UPUTSTVA

U nastavnom procesu sociologije mogu se primjenjivati razne metode. Svaka metoda koja će se koristiti u toku nastavnog časa je u kompetenciji nastavnika. Ponajviše, nastavnici treba da koriste metode zavisno od potreba i zahtjeva učenika, prirode sadržaja teme, od uzrasta i sposobnosti učenika za usvajanje novih znanja, kao i od želje nastavnika da kod učenika formira radne navike u korišćenju udžbenika na nezavisan način.

Da bi se plan i program realizirao na što kvalitetniji način, nastavnik treba da potakne učenike na interaktivno učenje. Takvo učenje će omogućiti posjedovanje prethodnih znanja učenika o opštim društvenim problemima. Nastavnik treba da hrabri učenike u slobodnom izražavanju misli i u isticanju svojih pogleda na društvene probleme.

Nastavnik, zajedno sa učenicima, treba da čini napore u prevazilaženju tradicionalne nastave i vrednovanja. Pomoć u iznalaženju najpristupačnijih metoda je saradnja među nastavnicima sociologije, kao i učešće na seminarima didaktičkog karaktera.

Da bi imao kvalitetnu nastavu i što veći uspjeh kod učenika, nastavnik može da koristi nekoliko metoda i tehnika, kao što su:

- Prepričavanje (objašnjenje, tumačenje);
- Rad u grupama;
- Plodne diskusije u rješavanju problema (debate);
- Navalala misli (brainstorming);
- Samoistraživanje;
- Usmeno izražavanje itd.

Tokom nastavnog procesa organizovanje učenika može biti:

- Rad u grupama;
- Rad sa cijelim razredom;
- Rad u parovima;
- Individualni rad.

Rad u grupama i u parovima predlaže se sa ciljem da bi se učenici oslobodili od neprijatnih emocija (straha) i kako bi zajedno diskutovali u grupi na način na koji će doći do tačnih i vrijednih zaključaka. Grupa

može da bude sačinjena od 4-6 učenika. Za učenike, koji posjeduju prethodna znanja iz oblasti odgovarajuć e teme, može se primijeniti interaktivno predavanje, kombinovano sa društvenom praksom.

Metoda diskusije koja rješava problem, ima za cilj da za razne probleme pronalazi ne samo jedno rješenje. Tako se učenicima daje moguć nost da daju što više alternativnih rješenja. Na kraju se rješenja vrednuju i odabira se najbolje.

Metoda navale misli (brainstorming) ima za cilj da osposobljava učenike u davanju ideja, brzih rješenja i brzih mišljenja (komentiranja) u vezi datog problema.

Spremnom nastavniku je uvijek učenik u centru i koristi razne strategije da kod njega razvija kritičko mišljenje. Nastavnik stalno treba da čini nastavu interesantnom, kako ona ne bi bila monotona. Nastavnik treba da poštuje didaktičke principe, tako da kod učenika stvara navike u učenju - polazeć i od: poznatog ka nepoznatom, od prostog ka složenom, od konkretnog ka apstraktnom i od pojedinačnog ka opštem, kako bi učenik argumentovao svoje misli svojim riječima.

VREDNOVANJE

Vrednovanje učenika je dio nastavnog procesa. Putem vrednovanja utvrđujemo koliko su učenici usvojili znanja koja proizilaze iz samih objekta nastavnog plana i programa. Vrednovanje, ne samo da je zaslužni prosud za kvalitetno i količinsko mjerenje znanja već on služi i kao zagrijavanje učenika za dalji rad. Vrednovanje može biti:

- sa neprekidnom kontrolom djelatnosti na času;
- pismeno putem raznih vrsta testova (testovi sa kratkim odgovorima, sa alternativnim odgovorima, sa kombinovanim testovima, testovi sa više odgovora, eseji i td.);
- usmeno (može se koristiti djelimično);
- domać i zadaci;
- praktični radovi.

Vrednovanje treba da se vrši sistematski (za svaku nastavnu jedinicu), periodično, semestralno ili godišnje. Vrednovanje treba da sadrži sljedeć e karakteristike (da je sistematsko, objektivno, validno, ubjedljivo, pravedno, odgovarajuć e, formantno i treba ga vršiti u dato vrijeme).

Vrednovanje može biti:

- **sistematsko** – treba ga vršiti poslije svake nastavne jedinice ili poslije jednog određenog vremenskog perioda;
- **objektivno** – treba vršiti na nepristrasan način, ne uzimajući i u obzir pol, etničko porijeklo ili pak rodbinstvo;
- **validno** – da se znanje realno vrednuje i na osnovu odgovarajućih kriterija;
- **ubjedljivo** – da se znanje vrednuje sa istim standardima kako se kod učenika ne bi stvorile dileme;
- **podjednako** – da se učenicima da ravnopravna mogućnost i onda kada njihova iskustva možda nisu ista;
- **odgovarajuće** – treba vrednovati na način koji najbolje odgovara učenicima kako bi izbjegli neprijatne emocije koje su eventualno prisutne;
- **vrednovanje u datom vremenu** – vrednovanje treba vršiti tokom godine a ne skroz na kraju semestra ili godine, jer tada učenici nemaju vremena za popravljivanje.

Tipovi vrednovanja

Nastavnicima je na odgovornosti planiranje vrednovanja i kontrolisanja znanja učenika kako bi se postigao jedan već i uspjeh. Postoje više tipova vrednovanja:

Vrednovanje bazirano na kriterijumima ima za cilj kontrolisanje znanja učenika na bazi standardnih kriterija. Odgovore na testu treba izmjeriti poenima. Zavisno od procenta dobijenih poena vrši se i vrednovanje. Poentiranje odgovora je u odgovornosti nastavnika.

Formativno vrednovanje ima za cilj da nastavnici planiraju svoj buduć i rad. Ovo vrednovanje se vrši na početku ili u toku školske godine, ali ne sa ocjenama.

Dijagnostičko vrednovanje ima za cilj da otkrije poteškoće i slabosti na koje učenici nailaze. Predtestovi se ne vrednuju sa ocjenama, već služe kao informacija o poteškoćama i slabostima u učenju.

Završno (sabirno) vrednovanje (kontrolno) je uobičajeno i vrši se na kraju prvog polugodišta i na kraju nastave godine. Ima za cilj da vrednuje i da kontroliše nivo postignutih znanja tokom jednog određenog perioda.

LITERATURA

1. Anthony Giddens, Sociologjia, Shtëpia botuese: Qabej, Tiranë, 2002;
2. Dr. Ante Fiamengo, Bazat e sociologjisë së përgjthshme, Rilindja, Prishtinë, 1984;
3. Dr. Fehmi Agani dhe dr. Agim Hyseni, Sociologjia për klasën e katërt;
4. Zydi Dervishi, Sociologjia, Shtëpia botuese: Nënë Tereza, Tiranë, 2003;
5. Dr. Ismail Hasani, Probleme teorike nga sociologjia e religjionit, Grafoprint, Prishtine, 1996;
6. Zydi Dervishi, Sociologji kulture, Shtëpia botuese: Jerusalem, Tiranë, 2001;
7. Bardhyl Musai, Psikologji edukimi, Shtëpia botuese: Pegi, Tiranë, 1999;
8. Bardhyl Musai, Metodologjia e Mësimdhënies, Tiranë, 2003;
9. Isuf Zeneli, Bazat e standardizimit dhe vlerësimit në arsim, Shtëpia botuese: Libri shkollor, Prishtinë, 2002.